

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.26>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ НА ТЕРИТОРІЯХ, ПОШКОДЖЕНИХ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Попова А.А.,*студентка 4 курсу, факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0001-7472-949X***Буркун В.Д.,***студентка 4 курсу, факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0007-1166-1874*

Попова А.А., Буркун В.Д. Правові засади відновлення рослинного світу на територіях, пошкоджених внаслідок воєнних дій в Україні.

У статті здійснено дослідження правових засад відновлення рослинного світу України на територіях, що зазнали руйнувань унаслідок збройної агресії Російської Федерації. Акцентовано увагу на винятковому значенні рослинності як базового структурного елемента екосистем, від стану якого залежить стабільність природного середовища, підтримання біорізноманіття, регулювання кліматичних процесів, забезпечення продовольчої та екологічної безпеки. Показано, що масштабні бойові дії призвели до знищення рослинного покриву, деградації ґрунтів, втрати природних ландшафтів, порушення водного балансу, а також до загибелі рідкісних і ендемічних видів флори, включених до Червоної книги України. Пошкоджено значну частину територій природно-заповідного фонду, що має національне й міжнародне екологічне значення.

У роботі підкреслюється, що чинне екологічне законодавство України не забезпечує комплексного правового регулювання процесів відновлення рослинності на пошкоджених війною територіях. Закон України «Про рослинний світ» та інші нормативно-правові акти містять лише загальні положення щодо охорони флори, не визначаючи процедур оцінки збитків, етапності реабілітації, відповідальних суб'єктів та джерел фінансування. Виявлено відсутність єдиного координуючого органу, спеціального реєстру деградованих територій і системи державного моніторингу відновлених екосистем.

На основі аналізу положень Конвенції про біорізноманіття (1992 р.), Кунмінг–Монреальської глобальної рамки з біорізноманіття (2022 р.), документів ООН і Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP) обґрунтовано необхідність імплементації міжнародних стандартів екологічної реабілітації в українське право. Запропоновано напрями удосконалення законодавчого регулювання.

Особливу увагу приділено концепції «зеленої реінтеграції» як новому стратегічному напрямку екологічної політики держави. Її зміст полягає у поєднанні відбудови інфраструктури з принципами сталого розвитку, енергоефективності, охорони природних ресурсів і відновлення біорізноманіття. Реалізація цього підходу забезпечить синергію між екологічними, економічними та соціальними аспектами повоєнного відновлення України.

Ключові слова: рослинний світ, відновлення екосистем, зелена реінтеграція, екологічні збитки, екологічна безпека, охорона рослинного світу.

Popova A.A., Burkun V.D. Legal framework for the restoration of plant life in the territories damaged by hostilities in Ukraine.

The article presents a comprehensive study of the legal framework for restoring Ukraine's plant life in territories affected by the armed aggression of the Russian Federation. Emphasis is placed on the exceptional importance of vegetation as a fundamental structural element of ecosystems, on which the stability of the natural environment, the maintenance of biodiversity, the regulation of climatic processes, and the assurance of food and environmental security depend. It is shown that large-scale hostilities have led to the destruction of vegetation cover, soil degradation, the loss of natural landscapes, disruption of the water balance, and the extinction of rare and endemic plant species listed in the Red Data Book of Ukraine. A significant part of the territories of the nature reserve fund, which are of national and international ecological importance, has been severely damaged.

The study highlights that the current environmental legislation of Ukraine does not provide a comprehensive legal regulation of vegetation restoration processes in territories affected by war. The

Law of Ukraine "On the Plant World" and other normative legal acts contain only general provisions on flora protection, without defining the procedures for damage assessment, stages of rehabilitation, responsible entities, or sources of financing. The absence of a single coordinating authority, a special register of degraded territories, and a state monitoring system for restored ecosystems has been identified.

Based on the analysis of the provisions of the Convention on Biological Diversity (1992), the Kunming–Montreal Global Biodiversity Framework (2022), UN documents, and the United Nations Environment Programme (UNEP) guidelines, the authors substantiate the necessity of implementing international environmental rehabilitation standards into Ukrainian law. The article also proposes key directions for improving legislative regulation in this sphere.

Special attention is devoted to the concept of "*green reintegration*" as a new strategic direction of Ukraine's environmental policy. This concept combines infrastructure reconstruction with the principles of sustainable development, energy efficiency, conservation of natural resources, and biodiversity restoration. The implementation of this approach will ensure synergy between environmental, economic, and social dimensions of Ukraine's post-war recovery.

Key words: plant world, ecosystem restoration, green reintegration, environmental damage, environmental safety, protection of the plant world.

Постановка проблеми. Внаслідок триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України значні площі території держави зазнали руйнування природних екосистем, знищення рослинного покриву, ерозії ґрунтів та забруднення токсичними речовинами. Це призвело до масштабної деградації флори, втрати біорізноманіття та порушення екологічної рівноваги. Водночас чинне українське законодавство не містить комплексного правового механізму відновлення рослинного світу на пошкоджених війною територіях, що актуалізує необхідність формування цілісної системи правового регулювання цієї сфери.

Метою дослідження є визначення правових засад, принципів і напрямів удосконалення національного законодавства України щодо відновлення рослинного світу на територіях, пошкоджених унаслідок воєнних дій, з урахуванням міжнародних екологічних стандартів, принципів сталого розвитку та міжнародно-правових зобов'язань держави.

Стан опрацювання проблематики. Проблема охорони та відновлення природних екосистем в Україні частково розглядається у працях учених-екологів і правників, зокрема у дослідженнях Бухової Д.М., Мельника Є.Є., Погорєлова О.М., Найдьонова О.О. та інших, а саме питання рекультивації земель, охорони довкілля та збереження біорізноманіття. Проте спеціальні наукові праці, присвячені правовому забезпеченню повоєнного відновлення рослинного світу, є не такими популярними. У науковій літературі переважають фрагментарні підходи, тоді як потреба у створенні цілісної системи екологічної реабілітації флори на основі міжнародних стандартів залишається невирішеною.

Виклад основного матеріалу. Рослинний світ має надзвичайно важливе значення для природи та життя людини, оскільки є основою існування всіх екосистем. Його роль полягає у забезпеченні екологічної рівноваги, підтриманні життя на Землі та розвитку економіки. По-перше, екологічне значення рослин полягає у виробленні кисню, поглинанні вуглекислого газу та очищенні повітря від шкідливих домішок. Рослини захищають ґрунти від ерозії, регулюють водний баланс, пом'якшують кліматичні умови та сприяють зменшенню наслідків глобального потепління [13, с. 92]. По-друге, економічне значення рослин проявляється у тому, що вони є джерелом продовольства, деревини, лікарських засобів, сировини для текстильної, фармацевтичної та інших галузей промисловості [15]. По-третє, естетичне значення рослин полягає у створенні гармонійного природного середовища, поліпшенні психологічного стану людини та формуванні бережливого ставлення до природи.

В умовах триваючої збройної агресії проти України значні території держави зазнали масштабного руйнування та деградації природних екосистем – лісів, степів і сільськогосподарських угідь [10, с. 1]. Наслідком бойових дій стало знищення рослинного покриву, втрата біорізноманіття, ерозія ґрунтів, забруднення токсичними речовинами та мінералізація земель [13, с. 90]. За таких обставин відновлення флори набуває стратегічного значення для екологічної безпеки, продовольчої стійкості, збереження видового різноманіття й адаптації до кліматичних змін [3].

Одним із найшкідливіших наслідків війни є масові ландшафтні пожежі, спричинені вибухами боеприпасів. Вогонь знищує тисячі гектарів лісу разом з усім рослинним світом, що призводить до зникнення популяцій і зменшує шанси на виживання окремих видів [13, с. 90-91]. Від пожеж постраждали й національні природні парки, значна частина яких опинилася на окупованих територіях, де неможливо здійснювати природоохоронну діяльність, і рослини гинуть через відсутність

належного догляду. Додаткової шкоди завдає пересування військової техніки та мінування місцевості: шкідливі викиди осідають на поверхні рослин, що спричиняє поступове відмирання рослинності [10, с. 1-2].

Рослинний світ зазнає серйозних втрат під час війни через сукупність чинників, які негативно впливають на його ріст, розвиток і відновлення. Значна частина природної рослинності повністю або частково знищується внаслідок обстрілів, вибухів і пересування техніки, що порушує екологічну рівновагу та стабільність екосистем.

Не менш небезпечним є хімічне забруднення довкілля. У ґрунт і воду потрапляють токсичні сполуки, нафтопродукти, залишки вибухових речовин, які гальмують фотосинтез, знижують врожайність і перешкоджають росту рослин. Використання заборонених видів озброєння поглиблює екологічну кризу, завдаючи шкоди як людині, так і природі [13, с. 90].

Знищення рослинного покриву спричиняє посилення ерозійних процесів, унаслідок чого ґрунти втрачають родючість і стають непридатними для подальшого вирощування культур. Руйнування систем водопостачання обмежує доступ рослин до вологи, викликаючи пересихання та порушення природних циклів. У разі забруднення води токсичними речовинами вона перетворюється на додаткове джерело шкоди для флори. [13, с. 91]

Війна також зумовлює зменшення біорізноманіття: гинуть або мігрують комахи, птахи, тварини, що призводить до зникнення певних видів рослин, руйнування трофічних ланцюгів і втрати здатності екосистем до самовідновлення. Унаслідок цього порушується природний баланс, змінюється мікроклімат і погіршуються місцеві екологічні умови [10, с. 2].

Для того, щоб зрозуміти та створити стратегію подолання наслідків війни у сфері рослинного світу, ми повинні зрозуміти її масштаби. Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України (нині – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України), станом на серпень 2024 року, було зафіксовано 5531 випадок негативного впливу на навколишнє середовище, спричинений воєнними діями. І це лише ті випадки, які була можливість зафіксувати [18, с. 4].

Надзвичайних втрат зазнали рослинний і тваринний світ України. Внаслідок пожеж, обстрілів та вибухів знищено тисячі гектарів лісів, зруйновано природні екосистеми, зникли місця проживання багатьох видів тварин [10, с. 2]. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, пошкоджено понад 21 тис. гектарів рослинного покриву, знищено близько 9 млн дерев і рослин та майже 75 тис. представників тваринного світу. Під загрозою зникнення перебувають понад 600 видів тварин і 750 видів рослин та грибів, серед яких – види, занесені до Червоної книги України.[3; 15]

Однією з наймасштабніших техногенних катастроф у Європи став підриг дамби Каховської ГЕС, унаслідок якого було затоплено понад 63 тисячі гектарів лісів і постраждало понад 1100 домогосподарств [2].

Тобто, на сьогоднішній день ми маємо ще більше втрат, тому розробка стратегії подолання наслідків війни, а саме наслідків, які пов'язані з рослинним світом, є дуже важливим кроком для майбутнього відновлення екосистеми.

Також важливим є те, що страждає та рослинність, яка розміщена на території природно – заповідного фонду. Об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ) виступають основними осередками збереження біорізноманіття національного та глобального значення. Внаслідок воєнної агресії Російської Федерації проти України ці території зазнали значних екологічних втрат [15]. Станом на травень 2024 року збитки, завдані об'єктам ПЗФ, оцінюються у 102,78 млрд грн (приблизно 2,5 млрд доларів США). Зафіксовано знищення та пошкодження понад 3,5 млн дерев на площі близько 7,85 тис. гектарів лише в межах природно-заповідних територій (без урахування інших екосистем). Знищені і ті види рослин, які були на межі зникнення. Також, на території України є багато рослин, які вважаються рідкісними. Наразі, фахівці-біологи, складають списки з тих рослин, яким загрожує зникнення через збройний конфлікт [3].

В умовах воєнних дій в Україні постала потреба не лише у подоланні безпосередніх екологічних наслідків збройного конфлікту, але й у відновленні природних екосистем, зокрема рослинного світу, на територіях, які зазнали руйнувань і забруднення. Норми міжнародного екологічного права формують комплекс стандартів і принципів, що визначають підходи до екологічної реабілітації, сталого відновлення біорізноманіття та інтеграції питань довкілля в постконфліктне врегулювання [8, с. 6; 9, с. 33]. Вони закріплені у Конвенції про біорізноманіття 1992 року [6], новій Кунмінг-Монреальській глобальній рамці з біорізноманіття (2022 р.), документах ООН, зокрема в Десятилітті ООН із відновлення екосистем (2021–2030), а також у керівних матеріалах Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP) щодо постконфліктної екологічної оцінки [12].

Конвенція про біорізноманіття (Convention on Biological Diversity, CBD), прийнята в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, є ключовим універсальним договором, який встановлює зобов'язання держав у

сфері збереження та відновлення біорізноманіття. Її преамбула наголошує на тісному зв'язку між охороною біорізноманіття і сталим розвитком. У статті 8 Конвенції визначено обов'язки сторін щодо "відновлення деградованих екосистем і сприяння відновленню видів, які перебувають під загрозою", а також забезпечення належного використання земельних ресурсів у спосіб, що не завдає шкоди довкіллю [6].

Для України, яка є стороною Конвенції з 1995 року, ці положення мають подвійне значення [6]. По-перше, вони покладають на державу міжнародно-правовий обов'язок розробляти національні стратегії збереження й відновлення біорізноманіття. По-друге, вони створюють нормативну основу для включення питань екологічної реабілітації до політики відновлення територій, пошкоджених війною. Таким чином, реалізація Конвенції має бути спрямована не лише на збереження існуючих природних систем, а й на їх реінтеграцію у простір сталого розвитку після конфлікту.

У грудні 2022 року сторони Конвенції ухвалили Кунмінг-Монреальську глобальну рамку з біорізноманіття (Kunming–Montreal Global Biodiversity Framework, GBF), яка замінила попередні Цілі Аїті. Основна мета Рамки – зупинити втрату біорізноманіття і до 2030 року забезпечити його відновлення. Для України особливо актуальною є Ціль 2 GBF [7, с. 4], що передбачає відновлення щонайменше 30 % деградованих наземних і морських екосистем до 2030 року. Ця норма задає конкретний вимірюваний орієнтир для державної політики [17].

Ціль 2 прямо співвідноситься із завданнями відновлення рослинного світу на воєнно пошкоджених територіях. Її імплементація потребує визначення критеріїв деградованих екосистем, системи моніторингу, а також узгодження з Ціллю сталого розвитку №15 («Життя на суходолі») [1, с. 3]. GBF також підкреслює важливість участі місцевих громад, залучення наукових знань і традиційних практик, що особливо цінно для регіонів, де воєнні дії порушили звичні механізми екологічного управління [7, с. 4].

У практичному вимірі Кунмінг-Монреальська рамка пропонує індикаторний підхід – держави мають визначити національні показники стану екосистем, площі відновлених земель, та прогрес у висадженні рослинного покриву. Це дозволяє Україні побудувати сучасну систему обліку відновлених ділянок і залучити міжнародне фінансування для природоорієнтованих рішень [17].

У 2019 році Генеральна Асамблея ООН проголосила Десятиліття ООН з відновлення екосистем (2021–2030). Ця ініціатива об'єднує держави, міжнародні організації, науковців і громади задля масштабної реабілітації деградованих природних систем [16, с. 68]. Керівні принципи Десятиліття визначають: пріоритетність природного самовідновлення, участь місцевих громад, міждисциплінарність, довгостроковість процесу та інтеграцію питань відновлення у політику сталого розвитку.

У контексті України Десятиліття задає етичний і практичний стандарт для відновлення природного середовища після війни. Пошкоджені лісові масиви, степові ділянки, сільськогосподарські угіддя, забруднені боєприпасами чи важкими металами, повинні відновлюватися відповідно до принципів "nature-based solutions" – природоорієнтованих рішень, які поєднують екологічну та соціально-економічну користь.

Додатково, Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) розробила низку керівних документів з екологічної оцінки у постконфліктних ситуаціях: *Post-Conflict Environmental Assessment* та *Integrating Environment in Post-Conflict Needs Assessments* [1, с. 3–7; 17]. Ці документи визначають методологію обліку екологічних збитків, пріоритизації заходів і послідовності дій: спочатку забезпечення безпеки (розмінування), потім оцінка стану земель і планування відновлення. Для України, де великі площі територій залишаються замінованими, це особливо важливий аспект [1, с. 5].

З урахуванням зазначених міжнародних стандартів, Україна має оновити підхід до правового регулювання відновлення рослинного світу. По-перше, необхідно внести зміни до законодавства про Державний земельний кадастр, передбачивши можливість позначення територій, пошкоджених війною або забруднених вибухонебезпечними предметами. Це забезпечить належний облік та планування екологічної реабілітації [7, с. 3].

По-друге, варто розробити Національну стратегію відновлення рослинного покриву, узгоджену з Ціллю 2 GBF, із чіткими показниками (площа відновлених екосистем, частка відновленої природної рослинності, рівень біорізноманіття). Така стратегія може стати складовою Національного плану дій зі збереження біорізноманіття [1, с. 4].

По-третє, важливо забезпечити моніторинг процесів відновлення за допомогою сучасних інструментів дистанційного зондування Землі, супутникових даних та ГІС-технологій. Ці індикатори повинні відповідати системі моніторингу, що застосовується у межах Конвенції про біорізноманіття та Глобальної рамки.

Міжнародно-правові стандарти екологічної реабілітації створюють нормативну основу для формування в Україні системи відновлення рослинного світу, що відповідає принципам сталого розвитку та сучасним вимогам екологічного управління. Конвенція про біорізноманіття, Кунмінг-Монре-

альська глобальна рамка [17], документи Десятиліття ООН з відновлення екосистем та настанови UNEP пропонують не лише цінні правові орієнтири, а й конкретні методологічні підходи до планування та моніторингу відновлювальних заходів [1, с. 3-4]. Їх імплементація в українське законодавство дозволить системно відновлювати рослинний покрив на територіях, пошкоджених війною, забезпечуючи поєднання безпеки, екологічної стійкості та соціально-економічного розвитку [16, с. 69-70].

Для того, щоб подолати ті проблеми, які постали перед нами, на національному рівні Україна активно працює над формуванням стратегій, спрямованих на подолання екологічних наслідків війни та забезпечення сталого повоєнного відновлення. Органи державної влади працюють над розрахунком тієї шкоди, яка була завдана воєнними діями, а також напрацьовують механізми подолання зазначених проблем [7, с. 13].

Одним із важливих інструментів у цьому процесі є створення та запровадження платформи «ЕкоЗагроза». Вона створена за ініціативи Міндовкілля спільно з Міністерством цифрової трансформації. Ця платформа містить відкриті дані про вплив воєнних дій на довкілля та дозволяє громадянам повідомляти про екологічні загрози онлайн. Паралельно діє чат бот Державної екологічної інспекції «Екошкода», який також приймає звернення щодо екологічних злочинів [19]. Це є важливим кроком для зеленої відбудови країни.

Також, ще у липні 2022 року, Національна рада з відновлення України від наслідків війни представила проєкт Плану відновлення України. Цей проєкт був підготовлений групою «Екологічна безпека». Через те, що внаслідок обстрілів, викидів хімічних речовин, наше довкілля погіршується, почали розробляти цей проєкт з метою створення чистого та безпечного довкілля. Чисте довкілля є ще одним кроком для відбудови нашої рослинності. Цей План і надалі розробляється, до нього вноситься досить багато змін та пропозицій, задля покращення подальшої відбудови країни [19].

Надалі, одним із ключових напрямів має стати реалізація концепції «зеленого відновлення», яка охоплює адаптацію до змін клімату, раціональне використання водних ресурсів, захист біорізноманіття, поліпшення якості повітря, води та ґрунтів, а також формування основ для сталого економічного та соціального розвитку держави.

Але поки в Україні відсутня цілісна правова система, яка б визначала спеціальну процедуру відновлення флори на територіях, пошкоджених унаслідок воєнних дій або інших антропогенних чинників. Хоча чинне законодавство містить окремі норми, що стосуються охорони, використання та відтворення рослинного світу, вони мають фрагментарний характер і не формують комплексного механізму екологічної реабілітації.

Базовим актом, який регулює питання охорони флори, є Закон України «Про рослинний світ» (1999 р.) [12], проте його положення зосереджені переважно на охороні та використанні природних рослинних ресурсів, а не на їх відновленні. Даний закон передбачає можливість відновлення рослинності на порушених землях, але не визначає процедури такого відновлення, відповідальних суб'єктів, етапності чи джерел фінансування. Відсутні й методичні стандарти для розроблення програм з відновлення флори, зокрема у випадках руйнування екосистем унаслідок бойових дій.

Подібна ситуація спостерігається і в Земельному кодексі України: у статтях 166–168 закріплено обов'язок землекористувачів відновлювати порушені землі, однак не визначено правового механізму відновлення рослинності, а саме – складу робіт, процедур оцінки шкоди флорі, обліку видів, що підлягають реінтродукції, або вимог до моніторингу [4]. Таким чином, на практиці відновлення флори залишається лише екологічним, а не юридично структурованим процесом.

Окремої проблеми набуває відсутність правового механізму відновлення рослинного покриву на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами чи зруйнованих вибухами. Чинне законодавство не враховує специфіку таких ділянок – їхній екологічний ризик, потребу в попередньому розмінуванні, фітосанітарній оцінці та визначенні рівня забруднення ґрунтів. Відповідно, жоден нормативний акт не встановлює етапності процесу відновлення флори у постконфліктний період – від екологічної оцінки до біологічного рекультивування [14, с. 7]. Це суперечить міжнародним стандартам UNEP та принципам Конвенції про біорізноманіття, які передбачають поетапну процедуру екологічної реабілітації: оцінка шкоди, розроблення плану, реалізація заходів, моніторинг і звітність [1, с. 3].

Проблемою є і розпорошеність повноважень між державними органами. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (нині – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України), Державне агентство лісових ресурсів, Державна служба з питань геодезії та кадастру, Державна екологічна інспекція та місцеві органи влади мають дотичні компетенції, але відсутній єдиний координуючий орган, який би забезпечував управління процесом відновлення рослинності. Це призводить до дублювання функцій або, навпаки, до бездіяльності на місцевому рівні.

Крім того, в Україні досі не створено спеціального реєстру територій, що підлягають екологічній реабілітації, хоча такий облік прямо впливає із вимог Кунмінг-Монреальської глобальної рамки з біорізноманіття (Target 2) [17]. Відсутність системного кадастру унеможливорює планування робіт і залучення міжнародних інвестицій у сферу відновлення флори.

Наразі не існує визначених джерел фінансування заходів з відновлення рослинності. Чинні фонди екологічного спрямування (наприклад, Державний фонд охорони навколишнього природного середовища) не мають цільових програм, спрямованих на біологічну рекультивацію воєнно пошкоджених земель. Відсутність таких механізмів перешкоджає імплементації міжнародних зобов'язань, зокрема Цілі 2 GBF і принципів Десятиліття ООН із відновлення екосистем.

Сучасний стан екологічного законодавства України не забезпечує системного підходу до відновлення рослинного світу на територіях, пошкоджених війною. Для імплементації міжнародно-правових стандартів, визначених Конвенцією про біорізноманіття, Кунмінг-Монреальською глобальною рамкою з біорізноманіття та документами ООН, необхідно здійснити комплексне оновлення нормативно-правової бази [16, с. 69; 17]. Ключовими напрямками такого вдосконалення мають стати ухвалення спеціального закону, розроблення підзаконних актів, посилення компетенції центральних органів виконавчої влади, запровадження громадського контролю та впровадження принципу «зеленої реінтеграції».

Першочерговим кроком має стати ухвалення спеціального закону, наприклад, «Про екологічне відновлення територій, пошкоджених війною», який би визначив правові, організаційні та фінансові засади екологічної реабілітації [14, с. 6-7]. Такий закон повинен: встановити єдину процедуру оцінки екологічних збитків, спричинених воєнними діями, у тому числі шкоди флорі, ґрунтам, водним об'єктам; передбачити етапність процесу відновлення: ідентифікація пошкодженої ділянки, розмінування, екологічна експертиза, розроблення плану реабілітації, виконання робіт і моніторинг результатів; визначити суб'єктів відповідальності – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, землекористувачів та інші юридичні особи; закріпити джерела фінансування (державний бюджет, екологічні фонди, міжнародна допомога, кошти порушників екологічного законодавства); створити Державний реєстр екологічно пошкоджених територій, який стане основою для планування робіт із відновлення рослинності [7, с. 9].

Запровадження такого закону дозволить сформувати системний правовий інститут екологічної реабілітації і забезпечити юридичну визначеність процедур [14, с. 5-6].

Другим напрямом є підготовка комплексу підзаконних актів, що деталізуватимуть реалізацію положень нового закону. Це можуть бути:

- Порядок проведення екологічної оцінки пошкоджених територій, який визначатиме методику фіксації шкоди флорі, рівнів забруднення, критерії віднесення ділянки до категорії деградованих;
- Положення про міжвідомчу координаційну комісію з питань відновлення природних екосистем, яка б забезпечувала узгодження дій Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, Міноборони, Держгеокадастру, ДСНС та місцевих адміністрацій.

Такі документи забезпечать практичну реалізацію законодавчих норм і узгодження дій на всіх рівнях управління.

Важливо посилити повноваження Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (нині – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України), надавши йому функцію центрального координатора відновлення флори [14, с. 5]. Для цього до положення про міністерство слід внести певні доповнення, наприклад: створення Національного центру екологічного відновлення, який здійснюватиме науково-методичне забезпечення та моніторинг стану флори, розроблення та ведення електронного реєстру відновлених ділянок, синхронізованого з Державним земельним кадастром, а також, надати право ініціювати обов'язкове проведення оцінки екологічних наслідків діяльності у випадках, коли існує ризик деградації природної рослинності [7, с. 9–13].

Однією з ключових вимог міжнародних екологічних документів є участь громад у прийнятті рішень з питань довкілля (Орхуська конвенція, 1998 р.) [5]. Відповідно, в Україні необхідно розширити механізми громадського контролю за екологічним відновленням. Це передбачає створення платформи екологічного моніторингу з відкритими даними про стан пошкоджених екосистем, результати рекультивації та відновлення флори. Також, надання підтримки волонтерських і громадських ініціатив з відновлення лісів, степів, прибережних зон.

Участь громад сприятиме підвищенню прозорості процесів і формуванню суспільної відповідальності за стан довкілля.

Новим концептуальним напрямом має стати інститут "зеленої реінтеграції", тобто інтеграція екологічних вимог у процес післявоєнної відбудови територій. Його сутність полягає у поєднанні пи-

тань реконструкції інфраструктури з принципами сталого розвитку, енергоефективності та збереження природних ресурсів. «Зелена реінтеграція» передбачає: обов'язкову екологічну експертизу проєктів відновлення інфраструктури; врахування природоохоронних вимог у містобудівній документації; пріоритет висадження автохтонних видів рослин при благоустрої територій; поєднання соціально-економічного відновлення з екологічною реабілітацією довкілля.

Реалізація цього інституту сприятиме гармонійному поверненню пошкоджених територій до сталого розвитку та виконанню міжнародних екологічних зобов'язань України.

Висновки. Таким чином, ми дійшли висновку, що війна на території України спричинила безпрецедентні втрати для природного середовища, зокрема для рослинного світу, який є базовим елементом екосистемного балансу, джерелом біорізноманіття та основою екологічної безпеки держави. Масштабні руйнування лісових масивів, забруднення ґрунтів, деградація природних ландшафтів та знищення рідкісних видів рослин свідчать про системний характер екологічної шкоди, завданої війною. Ці наслідки потребують не лише природоохоронних, а й комплексних правових, організаційних та економічних заходів, спрямованих на відновлення екосистем.

Нормативно-правова база України у сфері охорони рослинного світу загалом відповідає міжнародним екологічним стандартам, однак у ній відсутні чіткі механізми повоєнного відновлення пошкоджених екосистем. Існуючі акти – Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» [11], Закон «Про рослинний світ» [12], Стратегія екологічної безпеки та адаптації до змін клімату – не враховують специфіку руйнувань, спричинених воєнними діями, що вимагає оновлення нормативного підходу.

З огляду на міжнародно-правові зобов'язання України (Конвенція про біологічне різноманіття, Глобальна рамка Куньмін–Монреаль, резолюції ООН щодо захисту довкілля під час конфліктів), відновлення рослинного покриву має стати невід'ємною частиною процесу “зеленої відбудови” держави [17]. Це передбачає створення національної програми рекультивации земель, моніторинг пошкоджених територій, відновлення лісів та степів, впровадження екосистемного підходу й розвиток нормативної бази щодо екологічної відповідальності за завдану шкоду.

Отже, відновлення рослинного світу України – це не лише екологічне, а й стратегічне завдання держави, без якого неможливо забезпечити сталий розвиток, продовольчу безпеку та відновлення довкілля як середовища життя людини. Його реалізація потребує прийняття спеціального закону про екологічне відновлення, інтеграції екологічних стандартів у політику повоєнної реконструкції та активної участі міжнародних природоохоронних ініціатив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонюк О. Міжнародно-правова відповідальність за екологічні злочини під час збройних конфліктів. *Академічні візії*. 2025. № 44. С. 1–6. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15839769> (дата звернення: 06.11.2025).
2. Відновлення природи після війни: надії та ризики – Ukraine War Environmental Consequences Work Group. *Ukraine War Environmental Consequences Work Group – Seeking solutions through information sharing about the environmental impacts of the war. UWEC Work Group*. URL: <https://uwecworkgroup.info/uk/restoring-ukraines-nature-post-war-hopes-and-risks/#:~:text=Дослідження%20річного%20заростання%20на%20дні,через%2010%20або%2020%20років> (дата звернення: 06.11.2025).
3. Збереження біорізноманіття флори в Україні | УкрНДІЛГА. *УкрНДІЛГА*. URL: <https://uriffm.org.ua/uk/news/611#:~:text=До%20системи%20заходів,%20спрямованих%20на,реалізації%20потреб%20майбутніх%20поколінь%20країни> (дата звернення: 06.11.2025).
4. Земельний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 05.11.2025).
5. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 05.11.2025).
6. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення: 05.11.2025).
7. Лівак А.П. Порівняльний аналіз міжнародних методик відновлення земель після збройних конфліктів та їх застосування в Україні. 2024. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11242598> (дата звернення: 05.11.2025).
8. Медведєва М. Міжнародний компенсаційний механізм як засіб реалізації міжнародно-правової відповідальності Росії за шкоду, завдану внаслідок її збройної агресії проти України. *Пра-*

- во України. 2024. № 2024/02. С. 61. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2024-02-061> (дата звернення: 06.11.2025).
9. Медведєва М. Міжнародно-правова відповідальність за шкоду довкіллю України, спричинену збройною агресією Росії. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Т. 4, № 4. С. 32–40. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-4/06.pdf> (дата звернення: 06.11.2025).
 10. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону лісів. *DSpace Repository:: Home*. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/5217> (дата звернення: 06.11.2025).
 11. Про охорону навколишнього природного середовища. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 05.11.2025).
 12. Про рослинний світ. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення: 05.11.2025).
 13. Рибалова О.В., Кочура А.С., Ярмола В.А. Вплив бойових дій на унікальні природні об'єкти України. *Geography prospects for the development of science and the environment*. С. 88–94.
 14. Стрілець І.Ю. Міжнародно-правовий досвід відшкодування шкоди, що завдана довкіллю під час міждержавних збройних конфліктів: значення для післявоєнного відновлення земель України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-01-15> (дата звернення: 05.11.2025).
 15. 20 рослин, які можуть зникнути через війну росії в Україні – *ukraine war environmental consequences work group*. *Ukraine War Environmental Consequences Work Group – Seeking solutions through information sharing about the environmental impacts of the war. UWEC Work Group*. URL: <https://uwecworkgroup.info/uk/20-plants-that-could-disappear-because-of-russias-invasion-of-ukraine> (дата звернення: 06.11.2025).
 16. Dmitriyev Y. Y. International legal protection of the environment from criminal acts during armed conflicts. *Uzhhorod national university herald. series: law*. 2024. Vol. 3, no. 81. P. 67–71. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.8> (date of access: 05.11.2025).
 17. *Home | Convention on Biological Diversity*. URL: (дата звернення: 05.11.2025).
 18. The impact of military actions on unique natural objects of kharkiv region / O. Rybalova et al. *Technogenic and ecological safety*. 2024. No. 15(1/2024). P. 3–14. URL: <https://doi.org/10.52363/2522-1892.2024.1.1> (date of access: 05.11.2025).
 19. Еко відновлення. Стратегії для подолання екологічних наслідків війни. URL: <https://rubryka.com/blog/eko-vidnovlennya> (дата звернення: 04.11.2025).